

JOCUL POPULAR – VALOARE SPIRITUALĂ A NEAMULUI

Maria STAMATI, lector universitar

Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară, UST

Rezumat. În articol se cercetează literatura de specialitate care scoate în evidență valoarea educativă a jocului popular în formarea personalității copilului din țară și de peste hotare. Se scot în evidență condițiile în care jocurile populare pot deveni mijloc de bază în formarea morală a personalității copilului.

Cuvinte cheie: educația morală, educația copiilor de vârstă timpurie și preșcolară, joc popular.

Summary. The article researches the specialized literature that highlights the educational value of the popular game in the formation of the child's personality in the country and abroad. The conditions in which popular games can become a basic means in the moral formation of the child's personality are highlighted.

Keywords: moral education, education of children of early and preschool age, popular game.

În perioada schimbărilor radicale, care s-au produs în ultimele decenii ale secolului al XX-lea în Republica Moldova, o deosebită importanță se acordă problemei educației morale a generației în creștere. Odată cu aceste schimbări în sistemul educațional s-au conturat și modificări ce se implică în idealul moral. Condițiile vieții contemporane impun o schimbare în procesul educațional, direcționată spre modelarea lumii spirituale a omului, spre formarea culturii lui interne, deci spre formarea profilului moral. Savantul român Marin Călin (1996) menționează că, spre deosebire de alte acțiuni educative, educația morală a pierdut în substanță, atât structural, cât și funcțional, mai mult decât în toate celelalte secole luate împreună, încât tentația binelui și seducția răului, s-au dovedit însoțitoare ale existenței omului. De aceea astăzi, poate mai mult ca oricând, nevoia de educație morală este resimțită în mod acut, societatea este chemată să-și actualizeze sistemul de educație, să renoveze structurile educaționale, să adapteze noilor condiții sociale strategiile și întregul concept educațional. Profilul moral al individului a constituit, și va constitui în viitor, un important etalon valoric al colectivității umane.

Cercetările întreprinse în acest sens (Piajet J., 1968, Salade D., 1995, Nicola I., 1996, Bontaș I, 1994, Golu P, 1993) scot în evidență că morala este un fenomen social, care reflectă relațiile ce se construiesc între oameni ca subiecți reali, ce se află în interacțiune, într-un context social delimitat în spațiu și timp. Din această perspectivă morala apare ca o formă a conștiinței sociale.

Opinie similară depistăm în lucrările psihologilor Leontiev A.N., (1981), Vâgotski L.S., (1984), Piajet J.,(1972) care ne relatează că formarea morală a omului are loc în cadrul asimilării de către individ a experienței social-istorice. Asimilarea se produce în procesul de comunicare a copilului cu adultul, care deja posedă și transmite experiența socială. Această experiență stă la baza procesului de socializare și se realizează prin activități proprii ale adultului cu copilul: comunicare obiectuală, ludică, de învățare, rolul decisiv aparținând acelei

activități care devine dominantă la vârsta respectivă. Ținându-se cont de acest fapt, restructurarea procesului educațional în instituția preșcolară va plasa jocul și, în special, jocul popular pe prim plan în cadrul activității didactice.

În „Concepția restructurării sistemului de educație din Republica Moldova” a fost trasat principiul etno-cultural. Ca urmare, acest principiu evidențiază valorificarea patrimoniului național în vederea formării la tânăra generație a atașamentului corespunzător față de valorile naționale. “Cunoscând, respectând și apreciind aceste valori, scrie savantul român G.T. Niculescu-Varone (1941), ne vom cunoaște neamul, vom fi călăuziți în afirmarea existenței noastre ca stat și națiune”. Realizarea principiului etno-cultural, trasat în concepție, presupune: formarea profilului moral elevat al personalității; formarea conștiinței și conduitei morale exprimată în reprezentări despre popor, modul de trai, îndeletniciri, meșteșuguri, obiceiuri, tradiții, istorie, flora și fauna Moldovei; cultivarea sentimentelor și atitudinilor față de valorile naționale, față de țară, de neam, de cultura poporului.

Principiul menționat stă la baza elaborării “Curriculumul-ui educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară în Republica Moldova” (2009) ca document de politică educațională care reflectă concepția pedagogică a educației copilului. Acest document se distinge printr-o nouă perspectivă a rolului primordial acordat jocului, căci anii copilăriei este un timp al jocului.

Fenomenul educației, oricât de nou și modern l-am concepe și organiza, nu poate ocoli sau ignora specificul național, spiritul popular, legitățile proprii vieții noastre sociale, deoarece educația exprimă formarea personalității în cheia acestei realități, fiind constanta și rezultanta relațiilor persoanelor cu cultura țării, valorile ei spirituale. După cum remarcă savantul român Stanciu I., educația nu poate fi abordată decât prin strategii naționale.

Literatura teoretico-științifică ne oferă referințe, în care se justifică specificul formării personalității copilului de vârstă preșcolară (Leontiev A.N.(1983), Vâgotski L.S.(1968), Zaporojeț A.V.(1986). Anume în perioada preșcolară copiii pot fi inițiați în cultivarea și interiorizarea valorilor spirituale ale poporului. Aceasta devine primul pas în asimilarea bogăției culturii naționale.

Element important al culturii este considerat jocul popular. Făcând o analiză sumativă a viziunilor savanților (pedagogi, psihologi, etnografi, folcloriști, istorici) din diferite perioade de timp, deducem secvențe de confirmare a valorii educative a jocului popular în formarea personalității copilului – subiect activ de conservare și păstrare a culturii unui neam.

Primele cercetări asupra jocului popular le deținem din secolele XVIII- XIX, întreprinse de către persoane pasionate de folclor. Scopul lor a fost colectarea de la populația băștinașă a diverselor jocuri populare. Marea lor majoritate susțineau ideea că jocul păstrează amintiri și perpetuări de obiceiuri, tradiții, istorie, rituri, reflectă îndeletnicirile și modul de viață a poporului (italiana Anton Maria-del-Chiaro (sec. XVIII), Stamati T.(1840), Hașdeu B.P.,(1870), Alecsandri V.,(1845), Lambrior Al., (1875), Ispirescu P.,(1889), Papahagi V.,(1893), francezul L. Bec-de-Fuchier, (1873).

În aceeași perioadă activează savantul rus Pokrovski E.A., care nu numai că adună jocuri, dar le și clasifică conform anumitor algoritme proprii, exprimându-și părerea despre valențele jocului popular în dezvoltarea fizică, intelectuală, morală și antrenarea sănătății copilului.

Secolul al XX-lea este marcat prin cercetările savanților folcloriști – etnografi Bogdan Al. (1905), Pamfile T.(1905, 1907, 1909), Mușlea I.,(1972), Șein O.P.,(1928), Dali V.I.,(1979), Bessonov P.A.,(1914) care progresează prin studiul realizat asupra jocului, aducând argumente valoroase în favoarea acestora. Marea majoritate a savanților văd în joc „pedagogie populară”, mijloc de cunoaștere cu istoria și viața unui popor. Cu multă dragoste Pamfile T. descrie jocurile populare, spunând că „în ele sunt înfășate legile morale și naționale”, care vin să ne educe tânăra generație. Iar scriitorul C. Stamati spunea, că „jocul este un izvor dătător de viață din care se adapă toate generațiile”, că jocul „este o școală fără ziduri din care copilul capătă învățăminte despre toată lumea din jur”.

O notă aparte în problema jocului au adus investigațiile realizate în primele decenii ale secolului al XX-lea când se întreprind cercetări fundamentale științifice în domeniul pedagogiei. Astfel au fost remarcate valențele jocurilor populare în dezvoltarea fizică a copiilor, în cunoașterea lumii, a trecutului, în socializarea copiilor (Papahagi T.,(1917, 1923), Teodorescu D.G., (1916, 1923) Mehedinți S., (1936), Blaga L. (1936), Claparede Ed., (1911, 1920), (Vinogradov G.I., (1925, 1932), Vsevolod-Gherngros V. (1933), Covaliov V.S., (1933), Stepanova E.M., (1933), Huhlaieva D.V.(1985), Osochina (1965, 1971) etc. Valoarea artistică și istorică a jocurilor ca gen de artă populară au fost studiate de către Artur Gorovei (1934), Mehedinți S.,(1936) și Niculescu Varone (1941), care au surprins în jocurile populare o „bogăție nepieritoare ce luminează mintea cu idei morale”.

La fel, savanții ruși Ușinski C.D. (1948, 1950), Vodovozova E.N. (1876), Simonovici A.A. (1951), Kapterev P.P. (1905, 1915) priveau jocul popular ca pe o forță puternică de educație morală, iar copilul, considerau ei, trebuie familiarizat cu valorile poporului prin fenomene natale, naționale pe care le cuprinde această activitate captivantă. De aceea marii pedagogi și-au orientat activitatea teoretică și practică spre o educație cu caracter popular.

Sistemele educaționale elaborate de către Tiheeva E.I. (1934, 1937, 1965) și Usova A.P. (1947, 1950, 1961) au la bază ideile care promovează integrarea copiilor prin creația populară, iar aceasta poate schimba calitativ profilul moral al copilului. Usova A.P. pune accent pe valoarea jocului popular, prin care se educă atitudini pozitive față de mediul național, social și cultural; responsabilitatea față de valorile fundamentale - spirituale ale poporului, neamului, aprecierea și respectarea tradițiilor, față de originea istorică a poporului și a limbii. Savanta îndeamnă la valorificarea maximă a jocurilor populare, jocuri care generează sentimente de mândrie dragoste, interes față de neam.

Valențele jocului popular sunt remarcate de către savanții Mansurova A. (1938), Eleonskaia E.(1939), Anikina V.(1957), Litvin L.S.(1958), Babici V.(1959), Mendjerițkaia D.V.(1946, 1962), Cercetările lor profunde și originale au evidențiat jocul ca sistemă logică

de educație fizică și o „pedagogie practică” care pregătește copilul pentru acțiuni reale de viață. Tot în această perioadă au fost examinate jocurile populare în plan istoric, editându-se culegeri pe problema jocului de către Felitisia N.S.(1918, 1920), Ciulițkaia L.I.(1925), Tiheeva E.I.(1934), Boguslovskaja A.M.(1940), Usova A.P.(1944), Udalițova E.I.(1958), Bondarenco A.C.(1974), Vetlughina N.A.(1974). Keneman A.V.(1989), Evseev I.(1994).

Jumătatea a doua a secolului al XX-lea este marcată de cercetările savanților asupra jocurilor la diferite popoare sub variate aspecte: în dezvoltarea intelectuală, morală, fizică, estetică, prin muncă. Jocurile populare rusești - Apraksina (1973) și Zimina (1971), jocurile populare ciuvașe - Volkov G.N. (1958), jocurile mordove - Tarkina N.N. (1971), jocurile balcare - Burtuieva M.N. (1969), jocurile ucrainene – Boiko V.G. (1962), bieloruse - Vilikin (1971), adâghee - Mafedzev S.H. (1986), georgiene - Șișnașvili (1984), uzbece - Gadjiev S.A. (1987), cazahe - Capan S. (1973), jocurile din pribaltica - Contautene Z.B. (1979), bulgare - Șeitanova U. (1966) etc.

Referindu-ne la abordarea problemei jocului popular în Republica Moldova, putem menționa cercetările folcloriștilor-etnografi Băieșu N.M., Botezatu G.G., Junghietu E.B., Buruiană V.B., Gațac V.U., Ciobanu I.D. ș.a. Acești autori au cules un număr impunător de jocuri de la populația băștinașă, din toate localitățile Moldovei pentru a le păstra și valorifica. Ei au descris conținutul lor și le-au oferit cadrelor didactice pentru aplicare în practica educațională cu copiii. În linii generale, acești savanți au încercat să explice valența jocurilor în educația copiilor. Spre exemplu, Băieșu N. vede în jocul popular un mijloc oportun de formare a calităților și sentimentelor înălțătoare:

- dragoste de Patrie, de oamenii muncii, de prieteni, dreptate, natură;
- o cale de formare a trăsăturilor de caracter, calităților senzoriale;
- mijloc de înțelegere a lumii, a modului de viață, a tradițiilor;
- mijloc de dădăcire, creștere și dezmiardare a copilului;
- teren pentru explorarea fanteziei poporului, îndeletnicirilor lui [5, p.47].

Autorii citați propun recomandări în vederea organizării și ghidării activității de joc a copiilor. Este de menționat că opinii similare propagă și savantul Grumeza G., care elaborează o culegere de jocuri populare moldovenești cu descrierea conținutului acestora.

Făcând un rezumat al cercetărilor întreprinse în Moldova, constatăm, că sunt puține lucrări consacrate investigațiilor experimentale privind potențialului formativ al jocului popular. Analiza literaturii psihologice și pedagogice, cât și activitatea practică a instituțiilor preșcolare, scoate în evidență faptul că problema aplicării jocului popular, ca element al culturii naționale în practica educațională, n-a găsit teren de reflectare la nivel, nici în plan teoretic, nici empiric. Am estimat că jocul popular se solicită ca activitate distractivă doar uneori, în contextul matineelor și distracțiilor, uneori în cadrul activităților de educație fizică. Ocazional, jocul popular se organizează în cadrul plimbărilor. Dar, evident, lipsește o sistemă în dirijarea lui, educatorii motivând lipsa culegerilor de jocuri, lipsa de timp și chiar lipsă de interes.

În acest context, fără a minimaliza aportul și străduința folcloriștilor și etnografilor din Republica Moldova, care au manifestat grijă și atenție în valorificarea patrimoniului național, în care este inclus și jocul popular, problema dată rămâne un subiect asupra căruia se necesită reflecție.

Cercetările analizate anterior elucidează, în preponderență, valoarea jocului în dezvoltarea fizică, dar nu se atestă cercetări care ar evidenția potențialul jocului popular în educația morală a copiilor. Este cunoscut faptul că jocurile populare pot deveni mijloc de bază în formarea morală a personalității copilului, dacă:

- jocurile vor fi selectate și sistematizate conform anumitor principii;
- dacă conținuturile curriculare vor fi adaptate la obiectivele jocurilor populare și vor fi racordate la mecanismele firești de educație morală a copilului;
- dacă ghidarea metodică a jocurilor populare va intenționa valorificarea generalului și specificului etnic codificat în jocurile populare întru formarea profilului moral al preșcolarului.

În ultimele decenii activitatea instituțiilor preșcolare este orientată spre școlarizarea totală a copiilor, jocului atribuindu-i-se un loc nesemnificativ. Rezultatele observărilor asupra practicii educaționale ne conving de faptul că uneori, copiii sunt lipsiți de farmecul și frumusețea jocului - activitate dominantă la vârsta preșcolară.

Bibliografie

1. Băieșu N. M. Folclor moldovenesc. Chișinău: Cartea moldovenească, 1986. 122 p.
2. Blaga L. Elogiul satului românesc. București: Imprim. Națion., 1937. 290 p.
3. Botezatu G.G., Junghietu E.B. Speciile folclorice și realitatea istorică. Ch.: Știința, 1985. 174 p.
4. Comișel E. Folclorul copiilor. București: Muzicală, 1982. 312 p.
5. Evseev I. Jocurile tradiționale de copii. Timișoara, 1994. 218 p.
6. Ispirescu P. Jucării și jocuri de copii. În: opere, v. II. București: Minerva, 1889. 465 p.
7. Lambrior Al. Obiceiuri și credințe la români. (cap. Jocurile copiilor). În: Studii de lingvistică și folcloristică. Iași: Junimea, 1976. 435 p.
8. Pamfile T. Jocuri de copii. București, 1905, 1907, 1909.
9. Piajet J. Judecata morală la copii. București, 1972.
10. Stamati M. Jocul popular – metodă activă în munca cu copiii preșcolari. În: materialele conferinței, Chișinău, 1999.
11. Stamati M. Studiu asupra jocului popular în evoluție filogenetică. În „Acta et commentationes” Vol.-I. Chișinău, 2003. 350 p.
12. Покровский Е.А. Значение детских игр в отношении воспитания и здоровья. Москва: Покровка, д. Егорова, Типогр. А.А. Карцева, 1884. 45 с.